

KUNST fotografie

Kunst speelde al een belangrijke rol in het leven van de mens in de oertijd. Fotografie bestaat pas 175 jaar. Toch heeft ook fotografie al verschillende stromingen meegemaakt. Dit is een korte samenvatting van een lezing door Ariane James die met zevenmijslaarzen door de geschiedenis van de fotografie heen gaat. We kijken hoe fotografie, kunst en zelfs technische (on)mogelijkheden elkaar hebben beïnvloed en samen de loop der gebeurtenissen hebben bepaald.

“Het is heel wonderlijk met stromingen in de kunst. Ik denk dat op een gegeven moment de tijd rijp is voor een bepaalde manier van verbeelden. Het medium of wie het beeld maakt, is dan eigenlijk niet belangrijk”, Steekt Ariana James van wal. De lezing begint bij de oerbeleving van de kunst, de rituelen en bezweringen, en maakt gelijk een flinke sprong naar de surreële nachtelijke foto's die Brassai maakte van gezichten, ingekerfd in de muren van Parijs. Een paar sprongen heen en weer later komen we bij het raffinement van schoonheid en verbeelding in het picturalisme. Dit laatste stuk van de lezing is dat start van ons artikel.

Gertüde Käsebier, Evelyn Nesbit, 1902 © Courtesy Everett Collection

Pierre-Auguste Renoir, Bal Du Moulin De La Galette, 1876

PICTURALISME

Het is een flinke sprong van de oerbeleving van de kunst naar het picturalisme waar het verhaal van de fotografie begint. Deze stroming is onze eerste kennismaking met de fotografie en start bij de eerste camera: Vanaf 1840 is er in Frankrijk een camera (die daguerreotypieën maakt) te koop. Duur, dus vooral voor de rijkere. De eerste foto's tonen vooral reisimpressies, bijvoorbeeld van resten van oude beschavingen, zoals in Rome of Egypte. Tegelijkertijd ontwikkelde Henri Fox Talbot in Engeland de calotypie: een fotografisch negatief-positief proces met een papieren drager. De imperfectie van het papier zorgde voor heel zachte dromerige beelden. Die schilderachtigheid sloot (toevallig?) mooi aan bij het impressionisme van die tijd. Tegelijkertijd ontstond hiermee ook een heel belangrijke, eerste kunststroming in de fotografie, het picturalisme. Alweer toevallig (?) zie je nu twee uiteenlopende rollen van de fotograaf naast elkaar: de realistische en de kunstzinnige. In deze dagen was er al een lange traditie in de schilderkunst van het afbeelden van bijbelse verhalen en later van taferelen uit het dagelijks leven, het tableau vivant. Interessant wordt het als de fotografie met dit gegeven een stap verder gaat zoals in de foto's van Gertüde Käsebier en Heinrich Kühn. Zij laten ons zien dat met een foto verschillende emoties kunnen worden opgeroepen die afhangen van de kijker. Ook in de schilderkunst zie je dat terug, bijvoorbeeld in de schilderijen van Renoir. Ook hij vertelt levende verhalen. →

Edward Weston, Pepper, 1930, ©Copyright 2005 - Cole Weston

Alfred Stieglitz, The City of Ambition, 1910, ©The Georgia O'Keeffe Foundation / Artists Rights Society (ARS), New York

STRAIGHT PHOTOGRAPHY

Elke stroming roept tegenstromingen op. Vanaf nu geen dromerigheid en soft focus meer: Straight Photography, objectief, de waarheid zelf moet spreken. Zoals Stieglitz het verwoordde: 'De subtiele realiteit in de fotografie is soms werkelijker dan de waarheid.' In zijn foto 'City of Ambition' uit 1910 zien we die overgang: Aan de ene kant strakke lijnvoering en aan de andere kant softfocus en impressionistische invloeden. Met de Straight Photography komen we nu bij de bovenaards mooie zwart-wit landschappen van Ansel Adams. Een ongeëvenaarde technische perfectie gekoppeld aan een sublieme natuurbeleving. Ook Edward Weston gaat in zijn fotografie op zoek naar absolute schoonheid. Een kool als het mooist denkbare op aarde. Maar bij zijn paprikafoto stapt hij over een grens. Van het weergeven van een absolute schoonheidservaring naar een hypersubjectieve beleving. Weer een voorbeeld van interactie: De interesse voor het onbewuste en de psychoanalyse van deze tijd spreken zeer tot de verbeelding en laten hun sporen ook na in allerlei kunstvormen, dus ook in de fotografie. Zowel de Picturalisten alsook de Straight Photographers zijn vanaf 1905 te zien in Gallery 219 van Alfred Stieglitz. Hiermee zoekt en vindt de fotograaf beetje bij beetje erkenning voor de fotografie als kunstvorm. Fotografie is veel meer dan een reproductiemiddel. De schilderkunst vindt dit doodeng. 'Dès maintenant la peinture est morte!' jammert Paul Delaroche, een kunstschilder uit die tijd.

André Kertész, Distortions, 1933,
©Andre Kertesz

Salvador Dalí, Sleep, ©Pictoright Amsterdam 2012

SURREALISME

‘De paranoïde mens heeft het nooit helemaal fout’, zei Sigmund Freud. Het verschil tussen de kool en de paprika van Edward Weston is een goed voorbeeld van het in heel korte tijd afglijden van het streven naar de sublieme werkelijkheid naar de subjectieve beleving van het surrealisme. De schilderijen van Salvador Dalí, nu gewoon, toen schokkend, geven het onderbewuste ineens een stem. In ‘De droom’ laat hij bijvoorbeeld zien hoe de mens balanceert tussen harde en weke ogenblikken, Als je je overgeeft aan de slaap en de droom spreekt via het onderbewuste ben je slap. Griezelijk omdat je dan weerloos bent. Toch komt veel inspiratie voort uit die overgave, gevolgd door het harde werk om die droom te realiseren. Dat spel tussen die weerloosheid en de rug rechthouden is voor elke kunstenaar nog steeds herkenbaar. Phillip Halsman maakte samen met Dalí zijn beroemde surreële foto’s met rondtolende katten, een plens water door het beeld en een springende Dalí. Jumpology: een mens die springt houdt zijn masker niet op. Rond 1930 was Parijs een broeinest van vele kunstenaars. Iedereen kende elkaar en inspireerde elkaar. Nieuwe ideeën die overigens niet altijd werden gewaardeerd. In 1933 ontdekt André Kertész een lachspiegel op de kermis. Die inspireert hem tot het maken van zijn fotoboek Distortions. Een waanzinnige serie van blote dames in de wonderlijkste vervormingen die in die tijd leidde tot veel ophef. →

Piet Mondriaan, Grijze boom, 1911

Ria Verschuren

ABSTRACTE KUNST EN MEER INSPIRATIE

Bij het werk van Piet Mondriaan stelt iedereen zich vierkantjes voor, maar het gaat erom hoe hij tot de vierkantjes komt. Het eerste werk van deze schilder is vrij impressionistisch. Door steeds meer te abstraheren en de beelden te ontdoen van alle 'overbodige' elementen kwamen zijn schilderijen steeds verder van de herkenbare werkelijkheid te staan. Het beeld dat zo ontstond was voor hem de sublieme werkelijkheid. Ria Verschuren liet zich in opdracht van Ariane door hem inspireren. Niet door een rode stoeptegels tussen de grijze stoeptegels te fotograferen, maar door op zoek te gaan naar de essentie. Zij laat ons zien dat de werkelijkheid voorbij glijdend vanuit een auto niet zo ver weg ligt van de werkelijkheid van Mondriaan. De vormen tussen de takken zijn minstens net zo belangrijk als de boom zelf, misschien bij Mondriaan zelfs wel belangrijker. De fotograaf en schilder David Hockney liet zich inspireren door Pablo Picasso. Hij speelt in zijn fotocollages een spel met ons gevoel voor dimensies. Hierdoor zie je een onderwerp van alle kanten tegelijkertijd. Er komt bij hem ook nog een ander element bij waarin hij vooruitloopt op de videokunst: Een oog kijkt niet star, maar schiet van het een naar het ander. Die filmische kijkwijze zie je terug in zijn collages die steeds losser in elkaar gaan zitten. Een film in één beeld.

Wim T. Schippers, Pindakaasvloer, 2012, c/o Pictoright Amsterdam 2012

Maurice Scheltens and Liesbeth Abbenes, Rug # 2, 2011, Baryta FB print in walnut wood boxframe, 112,5 x 150 cm (print), 122,5 x 160 (frame), ©Courtesy Maurice Scheltens, Liesbeth Abbenes and Martin van Zomeren

HEDEENDAAGSE KUNST

Wat heeft de hedendaagse kunst ons te bieden? In feite kun je dat pas over vele jaren bepalen. We zitten er nu midden in. Opvallend in de kunst van deze tijd is de vluchtigheid. De kunstwerken van nu hebben een kort leven. De pindakaasvloer van Wim T. Schipper is zo'n voorbeeld. Het ene moment bewaakt door een suppoost en het volgende moment is ie al weer opgeruimd. Het televisieprogramma Klokhuis toonde een foto van een man die schuldig zijn schoen uittrekt. Per ongeluk in het kunstwerk gestapt. Het is een voorbeeld van een tijdelijk kunstwerk dat alleen blijft bestaan omdat er een foto van is gemaakt. Ariane vertelt hoe deze vluchtigheid als het ware onderdeel van het leven geworden is: Op een prachtige zomerdag komt haar zontje aanzetten met de iPad: 'Kijk eens mama, wat een mooi weer het is!'. De internetkunst is ook zo iets: alleen bedoeld om associaties op te roepen, het kunstwerk is slechts een middel. David Haxton maakt in zijn studio hele stellages van papier die hij vereeuwigd met zijn camera. Als je één keer blaast is het weg. Maurice Scheltens en Liesbeth Abbenes creëren verfijnde fotografische stillezens van verschillende attributen die ze zo rangschikken en fotograferen dat het één geheel wordt. Is de camera nu niet weer terug bij af: Het medium waarmee de (kunstzinnige) werkelijkheid wordt vastgelegd? ■